

Реформування системи нотаріату

забезпечить оптимізацію роботи нотаріусів

К. І. Чижмарь

директор Департаменту нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань Міністерства юстиції України

Мова про необхідність реформування системи нотаріату в Україні, на кшталт європейської моделі Латинського нотаріату, вже давно ведеться серед законотворців, правознавців, науковців та самих нотаріусів. Закон України «Про нотаріат», щоразу оновлюючи текст при внесенні змін до нього, на жаль, не вирішує тих нагальних питань нотаріату, які постали перед нотаріусами та органами, що здійснюють контроль за їхньою діяльністю. Невизначеність правового статусу нотаріальних органів, процесуальних прав та обов'язків нотаріусів зумовлює відповідні колізії в законодавстві, а це, в свою чергу, породжує неоднакове застосування нотаріусами вимог закону і призводить до порушень прав та законних інтересів громадян.

Починаючи з липня 2010 р., Департамент нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань Міністерства юстиції України почав плідну роботу по вдосконаленню чинного законодавства з питань діяльності нотаріату: були проведені консультації, круглі столи, обговорення та засідання Консультативно-методичної ради з питань нотаріату при Департаменті з приводу поетапного формування оптимальної моделі функціонування нотаріату

як інституту позасудового захисту прав громадян. Як результат – була розроблена та затверджена Концепція реформування органів нотаріату та ряд нормативних документів, що стосуються підвищення кваліфікації нотаріусів і ведення нотаріального діловодства.

Про очікування та сподівання від реформування галузі та перспективи розвитку нотаріату в Україні ми говорили з директором Департаменту нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань Міністерства юстиції України Катериною Чижмарь.

– Катерино Іванівно, що спонукало до створення даної Концепції та яка її основна мета?

– Концепція є стратегією розвитку нотаріату в Україні і певним орієнтиром для Міністерства щодо напрямів роботи у реформуванні даної галузі як інституту позасудового захисту прав фізичних та юридичних осіб. Вона відповідає на головні

питання: що ми маємо робити, які часові рамки для цього визначені та хто відповідальний. Головною метою Концепції є сприяння становленню цілісного підходу до визначення функцій нотаріату та побудови чіткої структури нотаріальних органів з метою надання населенню послуг правового та нотаріального характеру у відповідності до міжнародних стандартів, а також поступового і системного реформування українського нотаріату, як інституту позасудового захисту цивільних прав громадян.

– Чим зумовлено реформування нотаріату і які виклики сьогодні стоять перед нотаріусами?

– Реформування галузі зумовлено наступними факторами: невизначеністю статусу нотаріальних органів, зокрема, державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів, державного нотаріального архіву; необхідністю встановлення критеріїв для оптимального забезпечення населення нотаріальними послугами та над-

мірною концентрацією надання нотаріальних послуг в столиці України – м. Києві та обласних центрах; відсутністю правової бази, яка б давала можливість нотаріусу як представнику державної публічної влади мати чітко визначені процесуальні права та обов'язки; відсутністю законодавчо закріплених морально-етичних та професійних правил поведінки у нотаріальній діяльності, системи цінностей; законодавчою неврегульованістю пенсійного, соціального забезпечення нотаріусів України та системи оподаткування доходів нотаріуса; відсутністю єдиного підходу щодо оплати за надання нотаріусами послуг, які не пов'язані з учиненням нотаріальних дій; відсутністю комплексної програми стажування осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, яка передбачала б не лише навчальний процес з питань нотаріату, але й елементи практики, психології, етики, деонтології, логіки, конфліктології, норм процесуального права; відсутністю комплексної програми підвищення кваліфікації осіб, які вчиняють нотаріальні дії, в тому числі посадових осіб органів місцевого самоврядування; колізією нормативно-правових актів, що регулюють діяльність нотаріату; величезною кількістю підзаконних нормативно-правових актів, які часто суперечать один одному (Інструкції, Положення, Порядки); відсутністю професійної нотаріальної палати та невизначеністю її статусу.

Враховуючи весь цей комплекс проблем, першочергово йтиме підготовка законопроекту «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні», який буде ключовим нормативно-правовим актом в реформуванні нотаріату.

– Катерино Іванівно, а хто буде працювати над цим законопроектом?

– Нотаріат досить консервативна галузь і вимагає системного підходу до внесення будь-яких змін, тому ми намагати-

мемося «виписувати» кожне положення законодавчого акту з точки зору логічності, послідовності, попередньо обговорюючи кожне нововведення з фахівцями. Сподіваюсь що до роботи будуть залучені і фахівці Міністерства юстиції, і науковці, які досліджують проблематику нотаріату, і представники такої організації, як Українська нотаріальна палата, звичайно, і самі нотаріуси. Це буде кропітка робота, ми хочемо підготувати якісний продукт: новий закон має бути ефективним.

– На ряду з цим законопроектом Департаментом було розроблено і вже затверджено на рівні Міністерства Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів. Яка основна ідея цього акту?

– Нотаріуси – це представники юридичної еліти, яким держава делегує відповідні повноваження у сфері захисту прав та законних інтересів громадян. Важливо, щоб особа, яка займається нотаріальною діяльністю, прагнула до професійного вдосконалення. На сьогодні, склалася ситуація, коли будь-яке підприємство, установа чи організація може провести навчальний семінар для нотаріусів, не маючи відповідного рівня кваліфікації лектора, навчальної програми та методики проведення такого заходу. Це створює величезну проблему неоднозначного застосування нотаріусами чинного законодавства при здійсненні нотаріальної діяльності. Ми запропонували нотаріусам форми підвищення їх кваліфікації, починаючи від самоосвіти і закінчуючи навчанням за програмами удосконалення професійної майстерності, школи молодого нотаріуса в рамках постійно діючих семінарів, які проводяться Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників юстиції Міністерства юстиції України, Українською нотаріальною пала-

тою та Академією нотаріату України. Визначаючи ці три організації, як базові, ми виходили з їх статутної діяльності, меморандумів про співпрацю з Міністерством юстиції та фаховості тих людей, які там працюють.

– Чи можна говорити про те, що даний Порядок встановлює певний обов'язок нотаріуса підвищувати свій кваліфікаційний рівень за відповідними формами?

– Зобов'язує нотаріуса підвищувати свій фаховий рівень Закон України «Про нотаріат», а Порядок регламентує механізм реалізації права нотаріуса на підвищення своєї кваліфікації, при цьому не обмежуючи його у виборі форми та часу, коли він зможе це зробити.

– Яким чином відбуватиметься упорядкування чисельності нотаріусів дер-

жавних нотаріальних контор в різних регіонах України?

– По показнику фактичного навантаження роботи на нотаріуса. Це дасть змогу оптимізувати штатну чисельність нотаріусів та покаже реальну потребу в їх забезпеченні в тому чи іншому регіоні. Крім того, від цього залежить і ефективність розподілу бюджетних коштів на утримання державних нотаріальних контор та виплату заробітної плати їх працівникам. Адже, знаючи реальні показники, ми зможемо прогнозувати і ефективно організувати роботу нотаріусів для задоволення потреб громадян.

– За статистикою, про яку Ви говорите, в Україні, при зрівнянні повноважень державних і приватних нотаріусів щодо вчинення дій при видачі свідоцтва на

спадщину та охорони спадкового майна тощо, громадяни все ж таки більш звертаються до державних нотаріусів, ніж до приватних?

– Відбувається поступова адаптація приватних нотаріусів до вчинення таких нотаріальних дій. Вони пройшли відповідне навчання, у своїй діяльності керуються чинним законодавством і видають свідоцтва про права на спадщину громадянам. За кількістю виданих таких свідоцств відчувається тенденція звернень громадян до приватних нотаріусів щодо оформлення права на спадщину.

– **Що Ви очікуєте від Концепції за п'ять років? Чи достатнім є такий період для реформвання нотаріату України?**

– П'ять років – це суттєвий термін для життя кожної людини, але для істо-

рії – це небагато. Кожний реалізований пункт Концепції буде щоразу переконувати, що ми йдемо вірним шляхом. Позитивних змін на користь нотаріусів і самих громадян. Повірте, та робота, яка зроблена і буде проводитись надалі Департамент нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань, дуже відповідальна. Ми усвідомлюємо, що без нотаріату сьогодні не може обійтись ані прибиральниця, ані високопосадова особа. Переконана, що в нотаріаті працюють люди з високими моральними переконаннями, які не ставлять свої інтереси вище інтересів держави та пересічного громадянина, який звернувся за допомогою.

Бесіду вела Леся Коваленко